

Virkaura Rooman keskuhallinnossa

Pauli Sivonen: Being a Roman Magistrate. Office-holding and Roman Identity in Late Antique Gaul. Bibliotheca Historica 101. SKS 2006 Helsinki. 178 s.

■ Pauli Sivosen ammattitaitoisen väitöskirjan aiheena on myöhäisantiikin gallialaissyntyisen ylimystön identiteetti, tarkemmin sanoen heidän käsityksensä virkaurasta Rooman keskushallinnossa. Vaikka Gallian valintaa tutkimuksen aiheeksi ei perustella itse kirjassa, syy on ilmeinen: sieltä on selvästi enemmän kirjallisia lähteitä kuin muista läntisistä provinsseista. Sivosen tärkeimpänä lähdemateriaalina ovat muutamat tunnetut gallialaiset kirjoittajat, jotka nousivat huomattaviin keisarillisiin virkoihin, nimittäin Ausonius, Rutilius Namatianus ja Sidonius Apollinaris, sekä joukko gallialaissyntyisiä panegyriikkoja eli ylistyspuheiden kirjoittajia.

Nämä lähteet kattavat parinsadan vuoden ajan 200-luvun lopusta 400-luvun lopulle, jolloin Gallia jäi germaanikuninkaiden käsiin.

Vaikka poliittinen tilanne muuttui erityisesti 400-luvulla, Sivosen työn rakenne on epä-kronologinen: hän ei erityisemmin etsi eikä ainakaan havaitse muutoksia gallialaisaristokratian ajattelussa. Mahdollisiin muutoksiin palataan vasta viimeisessä luvussa, jossa Sivonen tarkastelee kristinuskon leviämisen ja germaanivalloitusten seurauksia.

Sivonen toteaa tutkivansa Gallian aristokraatteja eli keisarillista eliittiä (7–9). Hän myöntää aristokratian käsitteen olevan laaja ja heterogeeninen. Siihen sisältyy perinnöllistä ylimystöä, virkojen avulla valtakunnan keskeisiin tehtäviin nousutta paikallista yläluokkaa ja esimerkiksi armeijan kautta valtaan päässeitä barbaareja. Jotkut Sivosen siteeraamista lähteistä, kuten Sulpicius Severus ja Salvianus, eivät koskaan kuuluneet edes laajasti ymmärrettyyn valtakunnalliseen senaattoriluokkaan. Siihen nähden hän olisi voinut määritellä tutkimuskohteensa, aristokratian, hieman selvemmin. Käytännössä onkin niin, että kaikki kirjallista aineistoa

itsestään jättäneet myöhäisantiikin gallialaiset kuuluvat työn lähdemateriaaliin ja luetaan siis tavalla tai toisella aristokratiaan.

Sivosen tutkimus ei jätä epäselväksi, että roomalaisella virkauralla menestyminen oli tutkituille kirjoittajille tärkeää vähintään retoriikan tasolla. He mielsivät itsensä tasavallan roomalaisten sankarien henkisiksi perillisiksi, vaikka heillä samaan aikaan oli vahva paikallinen identiteetti. Heidän ihailemansa hyveet perustuivat vanhaan roomalaiseen kaanoniin. Nämä johtopäätökset on hyvin dokumentoitu ja selkeästi esitetty. Ne eivät varsinaisesti mullista sitä kuvaa, mikä meillä on aiemminkin ollut. Näin tyhjentävää ja tarkkaa tutkimusta juuri tästä näkökulmasta ei kuitenkaan aiemmin ole julkaistu.

Kirja on muodollisesti korkeatasoinen. Englannin kieli on luistavaa ja helppolukuista. Sivosen tulkinnat lähdemateriaalistaan ovat järkeviä ja uskottavia, eikä asiallisia virheitä ole kirjasta helppo löytää. Sen sijaan keskustelua kannattaa herättää niistä laajemmista kysymyksistä, joihin työn tulokset voisivat liittyä. Se on sitäkin aiheellisempää, kun Sivosen lähestymistapa on pikemmin kuvaileva kuin selittävä.

Tärkeää olisi esimerkiksi tietää, voidaanko Sivosen käytämistä lähteistä yleistää johtopäätöksiä koko gallialaiseen ylimystöön ja laajemmin Rooman valtakuntaan. Koska kaikki päälähteet olivat itse uralaan menestyneitä miehiä, ei voi pitää yllättävänä, että he kirjoituksissaan korostivat virkauran merkitystä. Tämän ongelman Sivonen hyvin tiedostaa ja muistuttaa siitä tekstissä; itse hän kuitenkin päätyy siihen tulkintaan, että hänen tutkimansa kirjoittajat olivat yhteiskuntansa mielipidejohtajia ja heijastivat vallitsevaa ajattelua, vaikka muunkinlaisia mielipiteitä esiintyi: ”Mikään ei mielestäni estä meitä uskomasta, että heidän ajattelutapansa oli heidän yhteiskunnassaan laajemmassakin mitassa merkityksellinen” (136–39, 158). On totta, ettei sitä mikään varsinaisesti estä, mutta toisaalta Sivonen ei mielestäni työssään ole edes pyrkinyt erityisen tehokkaasti todistamaan väitettä oikeaksi. Monet gallialaiset tyytyivät paikalliseen vaikutusvaltaan tai leveään elämään tiluksillaan, puhumattakaan niistä kristityistä askeeteista, jotka kokonaan hylkäsivät maallisen elämäntavan (143–50). Näiden suhteellisia osuuksia on mahdotonta arvioida.

Yleisemminkin kannattaa pohtia, kuinka paljon tutkittujen kirjoittajien henkilökohtaiset asenteet vaikuttavat tuloksiin. Sivonen päättelee, että Ausonius painottaa virkoihin liittyvää kunniaa enemmän kuin niihin liittyviä velvollisuuksia ja tämä saattaa liittyä siihen, että hänellä ei ollut – päin vastoin kuin esimerkiksi Sidoniuksella – perittyä ase-

maa (63). Sivonen siis ainakin hiljaisesti pitää mahdollisena, että ns. vanhan rahan ja uuden rahan välillä voi olla suhteessa yhteiskunnallisiin velvollisuuksiin tiettyä asenne-eroa.

Toisaalta esimerkiksi Syyrian Antiokiassa 300-luvun lopulla vaikuttanut Libanios suhtautui vihamielisesti ihmisiin, jotka lähtivät roomalaiselle virkauralle laiminlyöden paikallisia velvollisuuksiaan. Hänen näkökulmansa asiaan oli siis päinvastainen kuin Sivosen tutkimuskohteiden. Miten Sivosen tutkimus olisi muuttunut, jos hänellä olisi 300-luvun Galliasta sattunut olemaan lähteenään Ausoniuksen sijasta Libanioksen kaltainen kirjoittaja? Onko kyse vain persoonallisuudesta, vai olisivatko Libanioksen mielipiteet olleet Galliassa mahdottomia? Tämä heijastaa sitä ongelmaa, että kun tutkittuja henkilöitä on kovin vähän, on vaikea päätellä, johtuvatko heidän eronsa sosiaalisesta taustasta, historiallisesta kehityksestä vai puhtaasti persoonallisuudesta. Ja koska Sivonen ei käytännössä lainkaan tarkastele Gallian ulkopuolista maailmaa, ei eri provinssien mahdollisista eroista päästä käymään varsinaista keskustelua. Siitä syystä Sivosen arvio erojen puuttumisesta vaikuttaa liiankin rohkealta (104).

Kirjan viimeisessä luvussa Sivonen tarkastelee historiallisia muutoksia. Ensinnäkin kristillisen kirkon päästyä voitolle osa yhteiskunnan johtavista miehistä hakeutui sen hierarkiaan ja saavutti tätä kautta valtaa jatkaen itse asiassa maallista valtapeliä uudella areenalla. Germaani tulo taas johti

monet gallialaiset hankkimaan ansioita kuninkaiden palveluksessa. Tämä houkuttelee kysymään, mikä on Sivosen tutkimuksen perussanoma. Hakiko Gallian eliitti valtaa ja kunniaa aina sieltä, missä sitä oli luontevimmin saatavissa? Onko Sivosen analysoimalla roomalaisen virkauran ylistyksellä itsestä historiallista selitysvoimaa vai onko se puhtaasti sekundaarinen ilmiö? Jos gallien kirjoituksissaan esiin tuomat aatteet eivät tosiasiallisesti selitä heidän käyttäytymistään, onko työ pikemmin kirjallisuushistoriallinen?

Sivonen ei kirjassaan esitä esimerkkejä yhteiskunnista, joissa eliitti ei olisi ihannoinut niitä korkeimpia virkoja, joita se itse saavutti. Olisivatko gallialaiset aristokraatit ylipäänsä voineet toimia toisin kuin Sivonen kuvaa, vai onko kyseessä itsestäänselvyys? Lopullista vastausta vaille jää myös kysymys, oliko velvollisuuksien ja hyveiden korostaminen tyypillisesti roomalainen piirre, joka yhdisti valtakunnan yläluokkaa (56, 103).

Sivonen löytää vastaukset siihen, mitä on lähtenyt tutkimaan. Olen kuitenkin sitä mieltä, että laajemmalla tarkastelulla aiheesta olisi voinut saada irti merkittävämpiäkin tuloksia. Kirja saa uskomaa, että Sivonen olisi hyvin pystynyt suoriutumaan vaativammin muotoillusta tutkimustehtävästä. Hän onkin selkeästi tuonut esiin tulosten yleistettävyyteen kohdistuvat epäilykset, joten lukija liikkuu koko ajan varmallalla pohjalla. Minkä kirja menettää yllätyksellisyydessä, sen se voittaa luotettavuudessa.

Antti Arjava